

**Ф О Н Е Т И Ч Н А , Л Е К С И Ч Н А , Л Е К С И К О - Ф Р А З Е О Л О Г І Ч Н А
Й С И Н Т А К С И Ч Н А І Н Т Е Р Ф Е Р Е Н Ц І Ї В С У Ч А С Н І Й
У К Р А Ї Н С Ь К І Й М О В І**

Анотація. Розглянуто питання походження, запровадження, історії розвитку явища "інтерференція", його причини та наслідки. Розкрито деякі аспекти українсько-російських мовних контактів. Подано детальний аналіз сутності інтерференції.

Аннотация. Рассмотрены вопросы происхождения, введения, истории развития явления "интерференция", его причины и последствия. Раскрыты некоторые аспекты украинско-российских языковых контактов. Представлен детальный анализ сущности интерференции.

Annotation. The article deals with the origin, introduction, history of the concept of interference, its causes and consequences. Some aspects of the Ukrainian-Russian language contacts are described. A detailed analysis of the nature of interference is provided.

Ключові слова: інтерференція, білінгвізм, артикуляційні навички, міжмовна омонімія.

Україна і в національно-культурному, і в мовному сенсі, а також за соціально-політичними традиціями та орієнтацією є територіально неоднорідною. Три великі регіони, з яких вона складається, свого часу належали різним державам, досить довго співіснували роз'єднано й возз'єднувалися поетапно – за різних політичних обставин і причин.

Аналіз української мови в інформаційному просторі засвідчив, що воно не є досконалим, подекуди засмічене діалектизмами, мовними покручами, у ньому наявні порушення вимовних і акцентуаційних норм, правильної сполучуваності слів.

Теоретичні аспекти інтерферентних явищ в умовах білінгвізму в різні періоди були предметом дослідження багатьох вчених, зокрема їх психологічні та лінгвістичні аспекти з'ясовано в працях У. Вайнрайха, В. Розенцвейга, Ю. Жлуктенка, С. Верещагіна, О. Черемської.

Мета статті – джерелознавчий та методологічний аналіз сутності явища інтерференції.

У перше визначення інтерференції, яким сьогодні послуговується більшість лінгвістів, було сформульовано в ХХ столітті американським ученим У. Вайнрайхом. Інтерференція – це "ті випадки відхилення від норм кожної з мов, які відбуваються в мовленні двомовних осіб у результаті того, що вони знайомі більше ніж з однією мовою, тобто внаслідок контакту мов" [1].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики дедалі більше уваги приділяється проблемі культури мовлення, а відтак і дослідженню контактів, взаємозв'язків та взаємовпливів близькоспоріднених мов – української та російської – з метою вивчення впливу міжмовної інтерференції та можливих негативних наслідків цього явища для самобутності й чистоти кожної з контактуючих мов. Контакти української та російської мов на території Півдня і Сходу України, що тривають уже понад двісті років, становлять особливо показовий матеріал для таких студій [2].

Одним із основних виявів порушення нормативності мовлення є наявність інтерферентних помилок, породжених білінгвальною ситуацією в Україні. Українська й російська мови, що перебувають у безпосередньому взаємозв'язку, належать до близькоспоріднених слов'янських мов, тому структурна схожість створює сприятливі умови для відхилень від норм обох мов.

Відомо, що в процесі взаємодії мов у них виникають певні зміни, які не залежать від внутрішніх закономірностей цих систем. У сучасному мовознавстві такі зміни дістали назву лінгвістичної інтерференції. Наявність у країні чи певному регіоні великої кількості двомовних осіб створює умови для виникнення й поширення інтерференції. Існує аксіома: немає двомовності без інтерференції.

Більшість ситуацій двомовності супроводжується взаємодією фонетичних систем. Будь-яка спроба вимовити слово іншою мовою вимагає певної перебудови артикуляційних навичок. В умовах двомовності білінгвам необхідно засвоїти артикуляцію звуків та інтонаційні моделі іншої мови. Крім того, двомовні індивіди повинні виробити артикуляційні навички й вміти переходити з однієї мови на іншу.

У мовленні, наприклад, українських політиків, для яких тривалий час російська була основною, можливо, єдиною мовою спілкування, її вплив на українську найбільше виявляється саме на фонетичному рівні. Фонематичні бази української та російської мов майже однакові, тобто в українській мові можна знайти відповідники.

Одним із різновидів фонетичної інтерференції є змішування акцентологічних рис обох мов. У мовленні двомовних українсько-російських осіб під впливом російської мови змінюється місце наголосу в українських лексемах, що створює своєрідну просодичну субституцію.

Дотримання норм наголошення, як і вимови, є одним із найістотніших показників культури усного мовлення. В українській літературній мові наголошення більшості слів регулюється певними правилами. У словниковому складі сучасної української літературної мови існує чимало слів, що вживаються з подвійним (дублетним) наголосом,

наприклад: договір і договір, подання і подання. Однак більшість має єдиний наголос, наприклад: листопад, завдання, запитання, український. Натомість у публічних виступах політиків допускаються помилки в наголошуванні цілої низки слів: листопад, завдання, запитання, український [3].

Лексичною і фразеологічною інтерференціями вважають явище, пов'язане з уживанням слів у невласливому їм значенні, запозиченням ненормативних для української мови лексем, фразеологізмів та їх моделей (найчастіше калькування структури іншомовного слова чи фразеологічного звороту): вообщє (взагалі), співпадає (збігається), попадає (потрапляє), всесторонне розвинений (усебічно розвинений), у залежності від (залежно від), згідно закону (згідно з законом).

Помилки помітні насамперед тоді, коли люди не розрізняють лексичне значення слова, не знають його семантики, тоді спостерігається міжмовна омонімія. Наприклад: вірне рішення (правильне рішення), другі плани (інші плани) тощо [1].

Синтаксична інтерференція – це явище, пов'язане з порушенням синтаксичних зв'язків між словами, неправильним використанням синтаксичних конструкцій під впливом синтаксичних зв'язків контактуючої мови. Часто спостерігається помилкове вживання дієприкметникових і дієприслівникових зворотів на зразок: усі бажають взяти участь (усі, хто бажає взяти участь), вивчаємий період (період, що вивчається).

Вчені помітили, що за ступенем поширення та стійкості у мовленні інтонаційна й орфоепічна інтерференція посідають перше місце поступаючись іншим видам лінгвістичної інтерференції. Цей висновок підтверджують і спостереження над мовленням українсько-російських осіб. Отже, у мовленні носіїв українсько-російської двомовності можна виділити два основні види фонетичної інтерференції: відхилення від норм у звуковживанні та порушення специфіки інтонаційного оформлення мовлення.

Отже, інтерференція – явище не фатальне, а лише дуже поширене, стійке й важкопереборне. Звичайно, тривалість і стійкість інтерференції залежить і від способу і часу набуття двомовності, і від мовних здібностей білінгва. Але в будь-якому випадку інтерференція за відповідної наполегливості з боку мовця може бути цілком усунута.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Бурда Т. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (мовне середовище м. Києва): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. М. Бурда; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 22 с. 2. Зубарев О. В. Лінгвістичний аспект суржиків в контексті функціонування та розвитку сучасної української мови за умов білінгвізму / О. В. Зубарев // Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: научно-методический сборник / отв. ред. В. А. Глущенко. – Славянск: СГПУ, 2003. – С. 139–144. 3. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Либідь, 1991. – 254 с. 4. Манакин В. М. Конвергентные образования и проблема интерференции в условиях близкородственного двуязычия / В. М. Манакин // Проблемы міжпредметних зв'язків в умовах білінгвізму. – Дрогобич, 1990. – С. 82–83.